

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

економічний факультет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Кафедра бізнесу та управління персоналом

(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
В.о. декана економічного факультету

Р.І.Грешко

«14» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

Управління ризиками підприємницької діяльності

(вказати назву навчальної дисципліни)

вибіркова

(вказати: обов'язкова/вибіркова)

Освітньо-наукова програма Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

(назва програми)

Спеціальність 076 Підприємництво та торгівля

(вказати: код, назва)

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

економічний факультет

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання

українська

(вказати, на яких мовах читається дисципліна)

Чернівці 2024 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Управління ризиками підприємницької діяльності» складена відповідно до освітньо-наукової програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», останнє затвердження: наказ ректора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича від 30 серпня 2023 р. № 310.

Розробник: Кобеля Зоряна Ігорівна, доцент кафедри бізнесу та управління персоналом, кандидат економічних наук, доцент

Викладач: Кобеля Зоряна Ігорівна, доцент кафедри бізнесу та управління персоналом, кандидат економічних наук, доцент

Погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» і затверджено на засіданні кафедри бізнесу та управління персоналом

Протокол № 1 від 12 серпня 2024 року

Завідувач кафедри _____ І.М. Лопатинський

Схвалено методичною радою економічного факультету

Протокол № 1 від 12 серпня 2024 року

Голова методичної ради економічного факультету _____ Р.І. Грешко

1. Мета навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Управління ризиками підприємницької діяльності» віднесена до групи вибіркових дисциплін циклу професійної підготовки за освітньо-науковою програмою спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля». Дисципліна формує знання та практичні навички щодо сутності, принципів ризику, який є одним з невід'ємних атрибутів підприємництва. Його вплив на розвиток та результати господарської діяльності суб'єктів підприємництва є особливо відчутним за умов високої нестабільності ринкової кон'юнктури. Циклічний розвиток економіки, надмірні системні ризики та зростання впливу інноваційних чинників продуктивного використання виробничих ресурсів посилюють невизначеність результатів господарської діяльності. Водночас, більшість проблем, спричинених нестабільністю умов функціонування підприємств, можна вирішити шляхом застосування відомих та поширених у світовій економічній практиці механізмів управління ризиками.

Мета навчальної дисципліни: формування у студентів системи знань та комплексу компетентностей з ідентифікації ризиків підприємства (окремих підприємницьких проектів чи активів), в тому числі тих, що найбільше впливають на результати підприємницької діяльності; вибору методики вимірювання та аналізу ризиків відповідно до вихідній інформації та ресурсних можливостей підприємства; використання доступних механізмів та способів оптимізації ризиків при виникненні такої потреби.

Навчальна дисципліна забезпечує формування у здобувачів навичок використання та розвитку творчого потенціалу, активізації здібностей до наукової та науково-педагогічної діяльності, що сприяє написанню дисертаційної роботи.

2. Результати навчання

Відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля» вивчення дисципліни сприяє формуванню компетентностей та програмних результатів навчання:

Загальні та фахові компетентності

ЗК01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності

СК02. Здатність продукувати, обґрунтовувати нові ідеї, гіпотези і моделі та приймати науково обґрунтовані рішення у підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності.

СКО10*. Здатність до професійної комунікації, ведення дискусії, переконливого та аргументованого відстоювання власної думки з повагою до індивідуального та культурного різноманіття й системи цінностей в умовах міжособистісної та міжкультурної взаємодії.

Результати навчання:

РН05. Застосовувати сучасні методи та інструменти наукових досліджень та інноваційної діяльності для отримання нових знань та/або розв'язання комплексних проблем у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, а також у дотичних міждисциплінарних напрямках.

РН09. Планувати і виконувати теоретичні та/або емпіричні дослідження з використанням сучасних методів й інструментів, здійснювати критичний аналіз результатів власних або сторонніх досліджень у контексті усього комплексу сучасних знань щодо проблем у сфері підприємництва, торгівлі, біржової діяльності та дотичних міждисциплінарних напрямів, з дотриманням норм академічної і професійної етики.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	2	3	90	10	20	-	-	60	-	залік

3.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ											
Тема 1. Сутність та види ризиків	10	1	2			7						
Тема 2. Організація управління ризиками	10	1	2			7						
Тема 3. Об’єктивні методи оцінювання ризиків	10	1	2			7						
Тема 4. Експертні методи оцінювання ризиків	10	1	2			7						
Тема 5. Матричні методи і критерії прийняття ризикових рішень в умовах невизначеності	10	2	2			6						
Разом за ЗМ1	50	6	10			34						
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. РЕГУЛЮВАННЯ РИЗИКІВ											
Тема 6. Основні способи регулювання ризиків	10	1	2			7						
Тема 7. Диверсифікація портфеля активів	10	1	3			6						
Тема 8. Біржові інструменти регулювання ризиків	10	1	2			7						
Тема 9. Регулювання соціальних ризиків	10	1	3			6						
Разом за ЗМ 2	40	4	10			26						
Усього годин	90	10	20			60						

3.3. Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність та види ризиків 1. Поняття і причини виникнення ризиків 2. Психологічні передумови прийняття ризикових рішень 3. Класифікація підприємницьких ризиків	2
2	Тема 2. Організація управління ризиками 1. Сутність ризик-менеджменту 2. Етапи управління ризиками	2
3	Тема 3. Об'єктивні методи оцінювання ризиків 1. Метод варіаційного аналізу ризиків 2. Імовірнісний метод аналізу ризиків 3. Метод β -коефіцієнта оцінювання системних ризиків	2
4	Тема 4. Експертні методи оцінювання ризиків	2

	1. Характеристика експертних процедур 2. Загальна схема експертизи	
5	Тема 5. Матричні методи і критерії прийняття ризикових рішень в умовах високої ентропії 1. Використання матриць в оцінюванні альтернативних рішень 2. Критерії прийняття рішень в умовах високої ентропії	2
6	Тема 6. Основні способи регулювання ризиків 1. Способи зменшення ризиків 2. Інструменти оптимізації ризиків	2
7	Тема 7. Диверсифікація портфеля активів 1. Сутність диверсифікації 2. Методи оцінювання доцільності диверсифікації портфеля активів	3
8	Тема 8. Біржові інструменти регулювання ризиків 1. Біржові стратегії оптимізації ризиків 2. Біржове регулювання ризиків неліквідності контрактів 3. Вибір біржових інструментів хеджування ризиків	2
9	Тема 9. Регулювання соціальних ризиків 1. Види соціальних ризиків 2. Актуарні розрахунки в регулюванні соціальних ризиків 3. Соціальне страхування	3
	Разом	20

3.4. Зміст завдань для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів з дисципліни «Управління ризиками підприємницької діяльності» спрямована на узагальнення, засвоєння і закріплення знань та включає такі види робіт як опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, підготовку до практичних занять, розгляд питань, які виносились на самостійне вивчення, вирішення практичних ситуацій, виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, підготовку та презентацію індивідуальних завдань, до відповідних тем дисципліни.

№	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність та види ризиків 1. Поняття і причини виникнення ризиків 2. Психологічні передумови прийняття ризикових рішень 3. Класифікація підприємницьких ризиків	7
2	Тема 2. Організація управління ризиками 1. Сутність ризик-менеджменту 2. Етапи управління ризиками	7
3	Тема 3. Об'єктивні методи оцінювання ризиків 1. Метод варіаційного аналізу ризиків 2. Імовірнісний метод аналізу ризиків 3. Метод β -коефіцієнта оцінювання системних ризиків	7
4	Тема 4. Експертні методи оцінювання ризиків 1. Характеристика експертних процедур 2. Загальна схема експертизи	7
5	Тема 5. Матричні методи і критерії прийняття ризикових рішень в умовах високої ентропії 1. Використання матриць в оцінюванні альтернативних рішень 2. Критерії прийняття рішень в умовах високої ентропії	6
6	Тема 6. Основні способи регулювання ризиків 1. Способи зменшення ризиків 2. Інструменти оптимізації ризиків	7
7	Тема 7. Диверсифікація портфеля активів 1. Сутність диверсифікації 2. Методи оцінювання доцільності диверсифікації портфеля активів	6
8	Тема 8. Біржові інструменти регулювання ризиків 1. Біржові стратегії оптимізації ризиків 2. Біржове регулювання ризиків неліквідності контрактів 3. Вибір біржових інструментів хеджування ризиків	7
	Тема 9. Регулювання соціальних ризиків 1. Види соціальних ризиків 2. Актуарні розрахунки в регулюванні соціальних ризиків 3. Соціальне страхування	6

Критерії оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання

Науково-пошукова робота повинна містити три частини: теоретичну (огляд законодавчої бази, теоретичного матеріалу, досліджень науковців з даної теми), практичну (аналіз статистичних даних, соціально-економічних показників), висновки та пропозиції.

Оцінка «десять-дев'ять» ставиться тоді, коли здобувач вільно володіє проблематикою досліджуваної теми, здійснює самостійний аналіз опрацьованого матеріалу, використовує широке коло наукових праць, в тому числі іноземних, робота відповідає всім вищезазначеним вимогам щодо оформлення.

Оцінка «вісім-сім» ставиться тоді, коли здобувач при захисті, виявивши належну підготовку, допускає неточності у трактуванні окремих проблем, відчуває певні труднощі в узагальненні теоретичного матеріалу. Є незначні недоліки в змісті та оформленні роботи.

Оцінка «шість-чотири» виставляється тоді, коли здобувач орієнтується в тематиці роботи, але не може зробити висновки, пов'язати теоретичні узагальнення, оформлення роботи не відповідає вимогам.

Оцінка «три-один» виставляється тоді, коли здобувач за наявності роботи не орієнтується в проблемі та не відповідає на поставлені питання.

За погодженням з викладачем, здобувач може вибрати тему індивідуального дослідження самостійно.

4. Освітні технології, методи навчання і викладання навчальної дисципліни

Викладання дисципліни передбачає поєднання основних традиційних та інтерактивних методів аудиторного навчання з елементами електронного навчання та консультування, що передбачає використання сучасних інформаційних технологій та платформ та забезпечує засвоєння програмних результатів навчання.

Методи навчання

МН1 – словесні методи (лекція, дискусія, бесіда, консультація тощо)

МН2 – практичні методи (практичні або лабораторні роботи)

МН3 – бізнес-кейси (індивідуальні або командні)

МН4 – наочні методи (презентації результатів виконаних завдань, ілюстрації, відеоматеріали, тощо)

МН5 – робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами

МН6 – комп'ютерні засоби навчання (онлайн курси – ресурси, web-конференції, вебінари тощо)

МН7 – самостійна робота над індивідуальним завданням або за програмою навчальної дисципліни

5. Контроль та оцінювання результатів навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль знань здобувача. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Форми та методи оцінювання

МО3 – захист бізнес-кейсів, результатів досліджень

МО4 – аналітичні звіти, реферати, тези доповідей, статті

МО5 – презентації результатів виконання завдань

МО6 – оцінювання завдань лабораторних робіт

МО7 – підсумковий контроль – залік

МО11 – інші види індивідуальних та групових завдань

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-10 балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності: Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та заліку заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів).

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Критеріями оцінювання є:

при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладання матеріалу; використання основної та додаткової літератури; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки; уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової і вітчизняної практики;

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладення матеріалу, використання літературних джерел, законодавчих актів, прикладів та фактичного матеріалу тощо; цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

Максимальна оцінка знань здобувача під час навчальних занять за кожну тему (опитування, тестування), виконанні завдань для самостійної роботи, підготовці есе – 5 балів.

Проведення підсумкового контролю здійснюється у формі заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою дисципліни і в терміни, передбачені графіком навчального процесу. Загальна підсумкова оцінка з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів поточного і модульного контролю та результатів заліку (як можливість отримання додаткових балів, якщо набрані протягом семестру бали не влаштовують здобувачів). У випадку отримання менше 50 балів за результатами загального підсумкового контролю, здобувач обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академічної заборгованості.

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітньої компоненти.

Відповідно до вимог Болонської угоди проводиться місцева (національна) шкала визначення оцінок і шкала ECTS. Для їх порівняння використовується така таблиця:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Зараховано	A (90-100)	відмінно
	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незараховано	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим самостійним повторним опрацюванням освітнього компонента до перескладання

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути: контрольні роботи; стандартизовані тести; аналітичні звіти; реферати; есе; розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах; контрольні роботи; інші види індивідуальних та групових завдань.

6. Форми поточного та підсумкового контролю

Формами поточного контролю є усна чи письмова (тестування, есе, реферат, творча робота, презентація) відповідь студента. Формою підсумкового контролю є залік.

7. Рекомендована література

Основна література:

1. Кифяк В.І., **Кобеля З.І.** Обґрунтування економічних рішень і оцінювання ризиків: посібник-практикум. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 192 с. (Рекомендовано Вченою радою ЧНУ)
2. Обґрунтування підприємницьких рішень і оцінювання ризиків: посібник-практикум / уклад. : Кифяк В.І., **Кобеля З.І.** Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 160 с.
3. Ігнашкіна Т.Б., Гончарук О.В., Кербікова А.С. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Ч.І: Навчальний посібник. Дніпро: НМетАУ, 2021. 106 с.
4. Ігнашкіна Т. Б., Гончарук О. В., Найдовська А. О. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Частина 2 : навчальний посібник. Дніпро : Україн. держ. ун-т науки і технол., 2023. 114 с.
5. Обґрунтування підприємницьких рішень та оцінка ризиків: конспект лекцій. Д / Уклад. І. О. Цимбалюк; Н. В. Павліха. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. 130 с.

Додаткова література:

6. Методологічні основи управлінських рішень як інструмент ефективного управління підприємствами / Овдіюк О.М., Левківська Л.М. // *Економіка АПК*. 2020. № 1 С. 75
7. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Львів : Українська академія друкарства, 2019. 268 с
8. Донець Л.І., Шепеленко О.В., Баранцева С.М., Сергєєва О.В. Веремейчик О.Ф. Обґрунтування підприємницьких рішень та оцінювання ризиків: навч. посіб. ; За заг. ред. Л.І. Донець. К.: ЦУЛ, 2012. 472 с.
9. Світлична Т. І. Конспект лекцій з дисципліни «Обґрунтування підприємницьких рішень і оцінювання ризиків» (для студентів 4 курсу денної і 5 курсу заочної форм навчання напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства». Х.: ХНАМГ, 2012. 111 с.
10. Обґрунтування підприємницьких рішень і оцінювання ризиків: консп. лекцій. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 75 с.
11. Синицина Г.А., Рачкован О.Д. Основи бізнесу та підприємницької діяльності : конспект лекцій. Харків : ХДУХТ, 2019. 93 с.
12. Гвоздева Т.М. Обґрунтування підприємницьких рішень і оцінювання ризиків. Частина 1: Навч. посібник / Гвоздева Т.М., Ігнашкіна Т.Б., Сомова Л.І. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. 72 с.
13. Марковець В.М., Соколова А.Ф. Моделювання ціноутворення на ринку нерухомості в період кризи. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки, [S.l.], п. 57, р. 83-93, jun. 2020. URL : <<http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/206473/207065>>.

14. Макаrenchенко В.М. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навч. посібник. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2018. 46 с.
15. Кречотун С.А. Обґрунтування підприємницьких рішень у малому бізнесі. *Економіка розвитку*. 2012. № 3. С. 28-31.
16. Раєвська О. В. Моделювання процесів формування підприємницьких рішень на промислових підприємствах з урахуванням ризику. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №8. С. 230-234.

8. Інформаційні ресурси

1. ARCher – інституційний репозитарій відкритого доступу представників Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/>
2. База українського законодавства в Інтернет. URL: www.lawukraine.com
3. Велика економічна бібліотека. URL: www.economics.com.ua
4. Державний комітет статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
5. Дніпропетровська обласна наукова бібліотека. URL: www.lib.dp.ua
6. Електронна бібліотека Львівської комерційної академії. URL: www.dev.lac.lviv.ua/lib
7. Електронна бібліотека. URL: www.lib.com.ua
8. Львівська електронна бібліотека ім. В. Стефаника. URL: www.lsl.lviv.ua
9. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. URL: www.me.gov.ua
10. Наукова бібліотека Донецького університету. URL: www.library.dongu.donetsk.ua
11. Національна бібліотека наукових видань. URL: www.library.if.ua
12. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
13. Національна парламентська бібліотека. URL: www.alpha.rada.kiev.ua
14. Наукова бібліотека ім. Максимовича. URL: www.lib-gw.univ.kiev.ua
15. Нормативні акти України. URL: www.nau.kiev.ua
16. Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького. URL: www.ognb.odessa.ua
17. Офіційний сайт Чернівецької обласної державної адміністрації. URL: <https://bukoda.gov.ua>

Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)									ІНДЗ	Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Денна форма навчання											
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	10	40	100
5	5	6	6	6	5	6	6	5			

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.